

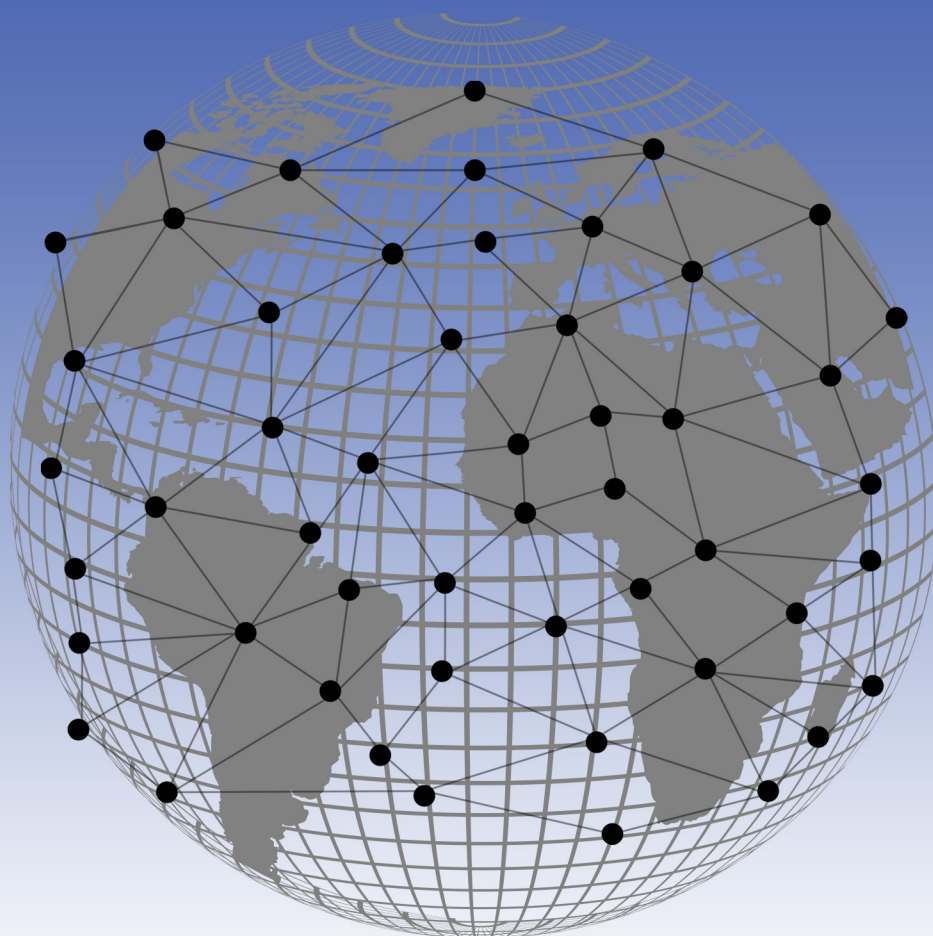

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره صد و هفده)

در این شماره می‌خوانید:

- تحریم‌های ثانویه اتحادیه اروپا علیه روسیه
- رایزنی پیش از مذاکرات حساس آمریکا و چین
- همکاری معدنی عربستان و آمریکا
- توافق‌های تجارت آزاد هند با عمان و عربستان

شهریور ۱۴۰۴

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره صد و هفده)

مدیریت دیپلماسی اقتصادی و آینده‌پژوهی

تاریخ انتشار: شهریور ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی: بندر خشک، نااطمینانی اقتصادی، لیتیوم، کمیته تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری عربستان و چین، بانک توسعه آسیایی، استیل کویین

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۱۲	تحولات منطقه‌ای
۲۶	پژوهش‌های تازه

تحولات جهانی

چین در پی اقتصاد هوشمند

ابتکار تازه چین با عنوان «AI+» که به تازگی توسط هیئت دولت این کشور معرفی شده، به دنبال آن است که هوش مصنوعی را نه به عنوان یک فناوری منفرد بلکه به مثابه یک لایه فراگیر در تمامی بخش‌های اقتصاد و جامعه به کار گیرد. این ابتکار بر آن است که هوش مصنوعی را با حوزه‌هایی همچون اینترنت صنعتی، کلان‌داده، محاسبات ابری، شبیه‌سازی سه‌بعدی و فناوری‌های سبز ادغام کند تا اقتصاد دیجیتال کشور را به مرحله‌ای تازه یعنی اقتصاد هوشمند ارتقا دهد.

این سیاست در صنایع کلیدی مانند فولاد به طور ملموس به چشم می‌آید؛ جایی که الگوریتم‌های هوشمند دمای کوره‌ها را بهینه می‌کنند، ربات‌ها عیوب تولید را با دقتی بیشتر شناسایی می‌کنند و کارخانه‌های دیجیتال امکان آزمایش مجازی فرایندهای تولید را فراهم می‌آورند. بیش از ۹۵ درصد از شرکت‌های فولادساز راهبرد تحول دیجیتال را در برنامه‌های خود گنجانده‌اند و بسیاری از آن‌ها به مراکز کنترل هوشمند و سیستم‌های شبیه‌سازی سه‌بعدی مجهز شده‌اند. در عین حال، سکوهای کربن‌خشی مانند سامانه توسعه‌یافته توسط گروه HBIS، مصرف انرژی را پیش‌بینی کرده و تحلیل سهمیه‌های کربنی را کارآمدتر می‌سازند؛ گامی که در راستای اهداف زیست‌محیطی و گذار سبز کشور است.

کاربردهای ابتکار AI+ فراتر از صنعت سنگین می‌رود. پهپادها در شهر شنژن زنجیره‌های تدارکات را بهینه کرده‌اند، ربات‌های هوش مصنوعی در شاندونگ مدیریت گلخانه‌های کشاورزی را بر عهده گرفته‌اند و سامانه‌های گفتار هوشمند در هفی به میلیون‌ها کاربر در سراسر جهان خدمات ارائه می‌دهند. این گستردگی نشان‌دهنده آن است که چین با اتکا به منابع عظیم داده، ساختار صنعتی جامع و سناریوهای متنوع کاربردی، بستری قدرتمند برای اجرای این تحول در اختیار دارد.

نمایشگاه جهانی صنعت هوشمند ۲۰۲۵ در چونگ‌چینگ، که با همکاری دولت‌های محلی چونگ‌چینگ و تیانجین اخیراً برگزار شد، به عنوان ویرترین اصلی این ابتکار عمل کرد. محورهای نمایشگاه، «AI+» و «خودروهای هوشمند متصل به انرژی‌های نو»، نشان دادند که این سیاست چگونه در صنایع نوین و فناوری‌های آینده به کار گرفته می‌شود. این رویداد نه تنها محل نمایش

پیشرفت‌های فناوریانه بود بلکه بستری برای همکاری‌های بین‌المللی در زمینه استانداردها، قواعد حکمرانی و توسعه مشترک نیز محسوب می‌شود.

پیام شی جین‌پینگ به این نمایشگاه بار دیگر بر همین نکته تاکید کرد. او گفت که هوش مصنوعی در حال بازطراحی تولید و زندگی بشر است و چین آماده است تا آن را به عنوان یک کالای عمومی جهانی توسعه دهد. او همچنین خواستار تقویت همکاری بین‌المللی در راهبردها، قواعد و استانداردهای فنی شد تا اطمینان حاصل شود که دستاوردهای این فناوری به نفع تمامی ملت‌ها خواهد بود.

کارشناسان بر این باورند که ابتکار AI+ مرحله بعدی انقلاب دیجیتال است. اگر دهه گذشته به ساخت «بزرگراه اطلاعاتی» اختصاص یافته بود، دهه پیش رو زمانی است که «عاملان هوشمند» در این مسیر حرکت خواهند کرد؛ عاملانی که توانایی تصمیم‌گیری مستقل و همکاری جمعی دارند. به گفته هوو فوپنگ، مدیر مرکز توسعه نوآوری در کمیسیون توسعه و اصلاحات ملی، اجرای این ابتکار نه تنها گامی در جهت پرورش نیروهای مولد نوین است بلکه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای حرکت از اقتصاد دیجیتال به سمت اقتصاد و جامعه هوشمند به شمار می‌آید.

در مجموع، ابتکار AI+ با پشتیبانی نهادی، سکوهای متن‌باز و زیرساخت صنعتی قوی، در حال تبدیل شدن به موتور اصلی تحول اقتصادی و اجتماعی چین است. نمایشگاه چونگ‌چینگ نیز نشان می‌دهد که این سیاست صرفاً یک برنامه نظری نیست، بلکه هم‌اکنون در کارخانه‌ها، مزارع و صحنه همکاری‌های جهانی در حال تحقق است و تصویری روشن از بلندپروازی‌های چین در هدایت موج بعدی تحول صنعتی و فناوریانه ارائه می‌دهد.

قانون جدید استیبل کوین در هنگ‌کنگ: جاه‌طلبی‌های چین در حوزه مالی دیجیتال

هنگ‌کنگ با اجرای قانون استیبل کوین‌ها (Cap. 656) که اخیراً لازم‌الاجرا شد، گامی قاطع برای تبدیل شدن به مهم‌ترین مرکز تنظیم شده دارایی‌های دیجیتال در آسیا برداشته است. این قانون، تمامی صادرکنندگان استیبل کوین‌های مبتنی بر ارزهای فیات را ملزم می‌کند برای فعالیت، مجوز رسمی از «اداره پولی هنگ‌کنگ» (HKMA) دریافت کنند؛ اقدامی که نشان‌دهنده جاه‌طلبی این شهر برای ایجاد پلی میان نظام مالی سنتی و جهان روبه‌رشد ارزهای دیجیتال است.

بر اساس این چارچوب جدید، صادرکنندگان استیبل کوین موظف‌اند ذخایر کامل با

دارایی‌های نقد باکیفیت نگه دارند، حق باخريد به ارزش اسمی را تضمین نمایند، وجوه مشتریان را جدا نگاه دارند و الزامات سخت‌گیرانه مربوط به مبارزه با پول‌شویی و مدیریت مخاطره را رعایت کنند. این قانون همچنین حداقل سرمایه پرداخت شده ۲۵ میلیون دلار هنگ‌کنگ را تعیین کرده و شامل استیبل‌کوین‌های داخلی و خارجی مبتنی بر دلار هنگ‌کنگ می‌شود.

از زمان آغاز فرآیند صدور مجوز HKMA تا لحظه نگارش این متن، ۷۷ اظهار علاقه‌مندی از سوی بانک‌ها، شرکت‌های فین‌تک، فروشگاه‌های اینترنتی، شرکت‌های مدیریت دارایی، استارت‌آپ‌های وب^۳ و ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت دریافت کرده است؛ نشانه‌ای از اشتیاق گسترده نهادهای مالی.

در حالی که هنگ‌کنگ با مقررات شفاف این روند را آزمایش می‌کند، چین همچنان ممنوعیت کامل ارزهای دیجیتال خصوصی، از جمله معاملات، استخراج و عرضه اولیه سکه‌ها (ICO)، را حفظ کرده است. در عوض، پکن بر توسعه ارز دیجیتال ملی (یوان دیجیتال یا e-CNY) متمرکز شده که تا میانه ۲۰۲۴، بیش از ۷,۳ تریلیون یوان تراکنش آزمایشی ثبت کرده است.

همزمان، برخی از شرکت‌های دولتی چین نیز استفاده از بلاک‌چین را گسترش داده‌اند. در ماه ژوئیه، شرکت «فوتیان اینووستمنت هولدینگ» یک اوراق قرضه توکنیزه‌شده به ارزش ۷۰ میلیون دلار آمریکا بر بستر اتریوم منتشر کرد که از قابلیت معامله ۲۴ ساعته، تسویه فوری و کاهش حدود ۴۰ درصدی هزینه‌های واسطه‌ای برخوردار بود.

به گفته تحلیلگران، قانون جدید هنگ‌کنگ با اهداف بلندمدت پکن برای بین‌المللی‌سازی یوان نیز همسو است. گزارش‌ها حاکی از آن است که مقامات چینی قصد دارند استیبل‌کوین‌های مبتنی بر یوان را به عنوان ابزاری در تامین مالی تجارت و همچنین برای اوراق قرضه خارجی، مانند اوراق «دیم سام»^۱، به کار گیرند. هنگ‌کنگ به عنوان محیطی کنترل‌شده، می‌تواند بستر آزمایشی مناسبی برای این طرح‌ها باشد، در حالی که بازار داخلی چین بسته باقی می‌ماند. تفاوت میان نظام مجوزدهی باز و مبتنی بر قواعد در هنگ‌کنگ با سیاست سخت‌گیرانه پکن، نشان‌دهنده رویکرد دوگانه چین است. چارچوب جدید هنگ‌کنگ، پیامی راهبردی به بازارهای جهانی ارسال می‌کند؛ این چارچوب هم قطعیت قانونی برای ناشران و سرمایه‌گذاران ایجاد می‌کند و هم با هدف بلندمدت پکن برای ساخت یک زیست بوم یوان دیجیتال هم‌راستا است.

در صورت موفقیت، هنگ‌کنگ می‌تواند موجی از سرمایه‌نهادی را جذب کرده و خود را به عنوان دروازه تنظیم شده آسیا به سوی مالیه توکنیزه‌شده تثبیت کند؛ نقشی که همزمان به جاه‌طلبی‌های ژئوپلیتیکی چین برای کاهش وابستگی به دلار آمریکا در تجارت جهانی، خدمت می‌کند.

سفر نماینده تجاری چین به آمریکا؛ پیش‌درآمدی بر مذاکرات حساس نوامبر ۲۰۲۵

در شرایطی که روابط اقتصادی چین و ایالات متحده همچنان تحت فشار تعرفه‌ها و محدودیت‌های فناوری قرار دارد، سفر سه‌روزه «لی چنگ‌گانگ»، نماینده بین‌المللی تجارت و معاون وزیر بازرگانی چین، به واشنگتن توجه محافل سیاسی و اقتصادی را برانگیخت. این دیدار که از ۲۷ تا ۲۹ اوت ۲۰۲۵ برگزار شد، هرچند به توافق تازه‌ای منجر نشد، اما به عنوان اقدامی اعتمادساز و مقدمه‌ای برای مذاکرات حساس ماه نوامبر تلقی می‌شود.

نتایج این سفر بیشتر جنبه نمادین داشت تا عملی. گفت‌وگوهای لی با مقام‌های وزارت خزانهداری، وزارت بازرگانی و دفتر نماینده تجاری آمریکا عمدتاً بر بررسی اجرای توافقات گذشته متمرکز بود و هیچ سند یا توافق جدیدی امضا نشد. با این حال، دو طرف بارها بر ضرورت «گفت‌وگوی برابر و مشاوره» تأکید کردند و از اتخاذ رویکرد تقابلی پرهیز کردند. لی همچنین با نمایندگان شورای بازرگانی آمریکا - چین، اتاق بازرگانی ایالات متحده و برخی شرکت‌های بزرگ دیدار کرد که نشان می‌دهد پکن تلاش دارد تعاملات اقتصادی را فراتر از سطح دولتی گسترش دهد.

این نشست‌ها در چارچوب آتش‌بس ۹۰ روزه تعرفه‌ای برگزار شدند؛ توافقی موقت که اجرای برخی تعرفه‌های متقابل را تا اوایل نوامبر متوقف کرده است. به همین دلیل، سفر لی بیشتر به عنوان زمینه‌سازی برای گفت‌وگوهای بعدی تعبیر شد و نه یک دستاورد فوری.

با نزدیک شدن به پایان این آتش‌بس، محورهای اصلی مذاکرات نوامبر مشخص شده‌اند. مهم‌ترین مسئله، تمدید یا لغو این توقف موقت تعرفه‌ها خواهد بود. علاوه بر آن، آمریکا خواهان دسترسی گسترده‌تر به بازار چین برای محصولات کشاورزی است، در حالی که چین کاهش محدودیت‌های صادرات فناوری و تراشه‌ها را دنبال می‌کند. موضوعات دیگری چون دسترسی به مواد معدنی حیاتی، همکاری در حوزه انرژی سبز و اختلافات بر سر نقش سازمان تجارت جهانی نیز از جمله محورهای بالقوه خواهند بود.

تحلیلگران برای دور آتی، سه سناریوی اصلی ترسیم می‌کنند. در سناریوی مثبت، طرفین آتش‌بس تعرفه‌ای را تمدید کرده و به توافق‌های محدود در زمینه‌هایی چون کشاورزی یا کالاهای مصرفی دست می‌یابند؛ نتیجه‌ای که می‌تواند آرامش نسبی را به بازارهای جهانی بازگرداند. در سناریوی میانه که محتمل‌ترین گزینه دانسته می‌شود، گفت‌وگوها ادامه خواهند یافت اما بدون پیشرفت جدی و آتش‌بس تنها برای مدتی کوتاه تمدید خواهد شد. در مقابل، سناریوی منفی شامل شکست آتش‌بس و بازگشت جنگ تعرفه‌ای است که می‌تواند فشار شدیدی بر زنجیره‌های تامین جهانی، اقتصاد چین و مصرف‌کنندگان آمریکایی وارد آورد.

در مجموع، سفر لی چنگ‌گانگ به واشنگتن بیشتر نقش یک اقدام اعتمادساز و تاکتیکی را ایفا کرد تا نقطه عطفی در روابط تجاری. این سفر نشان داد که با وجود اختلافات عمیق، دو کشور هنوز به حفظ کانال‌های ارتباطی و مدیریت اختلافات متعهد هستند، اما سرنوشت روابط اقتصادی دو قدرت بزرگ جهان، به احتمال زیاد، در نوامبر و در مذاکرات حساس پیش‌رو تعیین خواهد شد؛ جایی که یا آتش‌بس تمدید می‌شود و فضای تنفسی برای اقتصاد جهانی ایجاد می‌کند، یا دور تازه‌ای از تنش‌های تجاری آغاز می‌شود.

اتحادیه اروپا آماده اعمال تحریم‌های ثانویه علیه شرکای تجاری روسیه

اتحادیه اروپا در حال بررسی گزینه‌هایی برای اعمال تحریم‌های ثانویه علیه کشورهای است که به کمک به روسیه در دور زدن تحریم‌های غربی متهم هستند. این اقدام در شرایطی مطرح می‌شود که بروکسل در بسته‌های پیشین تقریباً به سقف اثرگذاری تحریم‌های مستقیم علیه مسکو رسیده و اکنون به دنبال ابزارهای جدید برای فشار بر مسکو است.

از سال ۲۰۲۲ و آغاز جنگ اوکراین، غرب حدود ۳۰۰ میلیارد دلار از دارایی‌های روسیه را مسدود کرد که نزدیک به ۲۱۰ میلیارد یورو آن در اتاق پایپای «یوروکلیر» مستقر در بروکسل نگهداری می‌شود. این منابع تاکنون میلیاردها یورو سود ایجاد کرده‌اند که بخشی از آن به عنوان وام به اوکراین تخصیص یافته است.

اتحادیه اروپا تاکنون ۱۸ بسته تحریمی علیه روسیه به اجرا گذاشته است. در بسته هجدهم (ژوئیه ۲۰۲۵)، محدودیت‌های تازه‌ای بر بخش انرژی و مالی روسیه اعمال شد و سقف قیمت نفت صادراتی روسیه به ۴۷,۶ دلار برای هر بشکه کاهش یافت که حدود ۱۵٪ کمتر از قیمت

جهانی نفت در بازارهای آزاد بود. همزمان، بحث‌ها درباره اعمال محدودیت‌های گسترده‌تر بر محصولات پالایشی، کالاهای با کاربری دوگانه و بخش‌های فناوری ادامه دارد.

اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۳ «ابزار ضدِ دورزنی» (Anti-Circumvention Tool) را تصویب کرد. این سازوکار به کمیسیون اروپا اجازه می‌دهد صادرات، عرضه یا انتقال کالاهای خاص به کشورهایی را که مظنون به همکاری در دورزدن تحریم‌ها هستند، متوقف کند. این ابزار اکنون دوباره در دستور کار وزیران خارجه اتحادیه قرار گرفته است تا در نشست غیررسمی کپنهاگ، راهکارهای جدید اجرایی برای آن بررسی شود.

یکی از مهم‌ترین روش‌های روسیه برای دور زدن تحریم‌ها، استفاده از «ناوگان سایه‌پوش» است. تعداد کشتی‌های این ناوگان از حدود ۶۰۰ فروند در سال ۲۰۲۲ به ۱۱۰۰ تا ۱۴۰۰ فروند تا پایان سال ۲۰۲۳ افزایش یافت. با وجود این، اتحادیه اروپا تاکنون تنها حدود ۱۱۸ کشتی را در فهرست تحریم قرار داده است. این ناوگان، امکان صادرات نفت با تخفیف به بازارهای آسیایی و خاورمیانه را برای روسیه فراهم کرده است.

برخی کشورهای اروپایی، از جمله فرانسه و آلمان، خواستار اعمال تحریم‌های ثانویه علیه کشورهایی مانند چین، هند و ترکیه شده‌اند که سهم قابل توجهی از تجارت خارجی روسیه را در دست دارند. همزمان، ایالات متحده نیز تحت ریاست جمهوری دونالد ترامپ فشار مشابهی را دنبال کرده است. او اخیراً تعرفه‌ای ۲۵ درصدی بر صادرات هند، علاوه بر نرخ تعرفه ۲۵ درصدی پایه به دلیل تداوم واردات نفت از روسیه اعمال کرد.

روسیه بارها اعلام کرده است که تحریم‌ها به مراتب بیشتر به اقتصاد اروپا آسیب می‌زند تا به مسکو. مسکو همچنین هشدار داده که مصادره یا محدودیت‌های ثانویه، اعتماد به نظام مالی غرب را به طور جدی خدشه‌دار خواهد کرد. اقتصاددانان نیز هشدار داده‌اند که استفاده از دارایی‌های مسدودشده یا تحریم‌های ثانویه بدون پشتوانه حقوقی شفاف می‌تواند موجب کاهش اعتماد بانک‌های مرکزی جهان به امنیت ذخایر ارزی خود در غرب شود. صندوق بین‌المللی پول (IMF) و یوروکلیر نیز نگرانی‌های مشابهی درباره تضعیف جایگاه نهادهای مالی غربی بیان کرده‌اند.

اتحادیه اروپا با اجرای بسته‌های پی‌درپی تحریمی، اکنون در حال عبور از مرحله فشار مستقیم به مرحله فشار غیرمستقیم بر شرکای تجاری روسیه است. استفاده از ابزار ضدِ دورزنی، محدودیت بر

صادرات فناوری و انرژی و احتمال اعمال تحریم‌های ثانویه، نشان‌دهنده تغییر راهبرد بروکسل به سمت جلوگیری از دورزدن تحریم‌هاست. با این حال، اختلاف‌نظرهای داخلی در اتحادیه، مقاومت برخی کشورهای عضو و فشارهای حقوقی بین‌المللی، مسیر این سیاست را با چالش‌های جدی مواجه خواهد کرد.

تداوم رکود صنعتی چین

چین طی چهار دهه گذشته به عنوان موتور رشد اقتصاد جهانی شناخته شده است. مدل توسعه‌گرای این کشور، متکی بر سرمایه‌گذاری کلان در صنعت، صادرات گسترده و نقش‌آفرینی پررنگ دولت در هدایت اقتصاد بوده است. با این حال، در سال ۲۰۲۵ نشانه‌های آشکاری از کندی این مدل ظاهر شده است. رکود صنعتی، کاهش سودآوری بنگاه‌های دولتی و سیاست‌های متناقض در بخش فولاد، همه حکایت از تغییراتی دارند که نه تنها اقتصاد داخلی چین را متاثر می‌سازد، بلکه بر تعاملات تجاری و اقتصادی این کشور با سایر بازیگران از جمله ایران، اثرگذار است.

در اوت ۲۰۲۵، شاخص مدیران خرید (PMI) بخش تولید چین در سطح ۴۹٫۵ ثبت شد و برای پنجمین ماه متوالی زیر مرز (۵۰) باقی ماند. این وضعیت به معنای انقباض مداوم در فعالیتهای صنعتی و کاهش سفارش‌های جدید است. بحران بخش مسکن، ضعف تقاضای داخلی و شکنندگی بازار کار از عوامل اصلی این روند به شمار می‌روند. همزمان، سود بنگاه‌های صنعتی نیز در ماه ژوئیه نسبت به سال قبل ۱٫۵٪ افت کرد. کاهش شدید سود شرکت‌های دولتی (۷٫۵٪) در برابر رشد اندک بخش خصوصی و خارجی نشان می‌دهد که ساختار سرمایه‌داری دولتی چین در شرایط فشار تورم منفی با محدودیت‌های جدی مواجه شده است.

بخش فولاد نمادی روشن از وضعیت کنونی اقتصاد چین است. دولت برنامه‌ای برای تعطیلی کوره‌های ناکارآمد و ارتقای ظرفیت‌ها تدوین کرده و هدف‌گذاری کرده است که ارزش افزوده این بخش سالانه حدود ۴٪ افزایش یابد. با این حال، صادرات فولاد چین در مسیر رکوردشکنی قرار گرفته و انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۵ از مرز ۱۰۰ میلیون تن فراتر رود. این تناقض نشان می‌دهد که اگرچه سیاست رسمی بر کنترل ظرفیت متمرکز است، فشار مازاد تولید و ضعف تقاضای داخلی، چین را به سمت تخلیه تولید ناشی از مازاد ظرفیت در بازارهای خارجی سوق

داده است. این وضعیت، احتمال بروز تنش‌های تجاری در سطح جهانی را افزایش می‌دهد.

برای ایران، پیامدهای رکود صنعتی چین چندوجهی است. در حوزه انرژی، کاهش سرعت رشد صنعتی چین ممکن است تقاضای نفت را تعدیل کند. در بخش فولاد و کالاهای صنعتی، افزایش صادرات چین رقابت ایران را در بازارهای منطقه‌ای دشوارتر می‌کند. در عین حال، واردات فولاد ارزان چینی می‌تواند به نفع ایران باشد و پروژه‌های عمرانی داخلی را با هزینه‌های کمتر پیش ببرد. این شرایط، ترکیبی از فشار و فرصت را برای اقتصاد ایران رقم می‌زند.

در حوزه سرمایه‌گذاری نیز وضعیت مشابهی برقرار است. کاهش سودآوری شرکت‌های دولتی چین احتمالاً توان این کشور برای اجرای پروژه‌های زیربنایی بزرگ در ایران را محدود خواهد کرد. با این حال، ایران همچنان واردکننده مهم ماشین‌آلات، تجهیزات و نهادهای تولیدی از چین باقی می‌ماند؛ زیرا صنایع چینی برای کاهش فشار مازاد ظرفیت خود نیازمند بازارهای خارجی هستند.

رکود صنعتی چین در اوت ۲۰۲۵ صرفاً یک مشکل داخلی نیست، بلکه بخشی از روند گسترده‌تر در اقتصاد جهانی است. این رکود، بیانگر محدودیت‌های مدل توسعه صادرات محور چین و تلاش این کشور برای انتقال فشارهای داخلی به بازارهای خارجی است. بنابراین، چشم‌انداز کوتاه‌مدت روابط اقتصادی ایران و چین بیشتر بر محور ثبات همراه با رشد محدود استوار خواهد بود؛ ثباتی که بر پایه انرژی شکل گرفته، اما در سایر حوزه‌ها تحت تاثیر مستقیم چرخه‌های رکودی چین و منطق رقابت در اقتصاد جهانی قرار دارد.

تحولات منطقه‌ای

وام ۲ میلیارد دلاری بانک توسعه آسیایی به پاکستان

بانک توسعه آسیایی (ADB) آماده است یک پروژه دو میلیارد دلاری برای ارتقای خط ریلی کراچی - روه‌ری در پاکستان را تامین مالی کند؛ پروژه‌ای که پیش‌تر قرار بود با سرمایه‌گذاری چین در چارچوب کریدور اقتصادی چین - پاکستان (CPEC) پیش برود. پس از حدود یک دهه مذاکره و توقف تامین مالی از سوی پکن، ورود ADB به عنوان تامین‌کننده اصلی، تغییر مهمی در راهبرد تامین مالی زیرساختی پاکستان محسوب می‌شود و پیامدهای گسترده‌ای برای اتصال منطقه‌ای و لجستیک منابع دارد.

خط کراچی - روهری به طول ۵۰۰ کیلومتر، بخشی حیاتی از شبکه راه‌آهن ملی است که در کنار ارتقای زیرساخت‌های ریل و پل‌ها، قرار است ظرفیت حمل بار را به طور قابل توجهی افزایش دهد. این بازسازی، شامل جایگزینی خطوط فرسوده، بهبود پل‌ها و تقویت ظرفیت قطارهای باری دیزلی است تا سرعت و توان عملیاتی دو برابر شود. اهمیت راهبردی این پروژه در پیوند مستقیم آن با معدن «ریکو دیک» در بلوچستان دوچندان است؛ معدنی که از بزرگ‌ترین ذخایر کشف‌نشده مس در جهان به شمار می‌رود و قرار است از سال ۲۰۲۸ به تولید تجاری برسد. با احداث خط فرعی از روهری به این معدن، امکان تخلیه ایمن و پایدار کانسنگ مس به بندر کراچی فراهم خواهد شد.

از نظر مالی و اجرایی، ADB هدایت یک کنسرسیوم بین‌المللی را برعهده خواهد داشت و تامین سرمایه با رعایت استانداردهای زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی (ESG^۱) انجام خواهد شد. برخلاف مدل دولت - به - دولت در پروژه‌های CPEC، این طرح از طریق مناقصه بین‌المللی و شفاف برای انتخاب پیمانکار اصلی اجرا می‌شود. همزمان، ADB پیش‌تر ۴۱۰ میلیون دلار برای پشتیبانی مستقیم از پروژه معدن ریکو دیک تخصیص داده که نشان می‌دهد این بانک در حال طراحی یک راهبرد یکپارچه منابع - زیرساخت در پاکستان است.

اجرای این پروژه چندین پیامد فنی و اقتصادی خواهد داشت: افزایش قابل توجه ظرفیت حمل بار ریلی بین کراچی و مناطق داخلی، تضمین صادرات پایدار مس، کاهش وابستگی پاکستان به وام‌های پرهزینه چین و تقویت امنیت لجستیک در بلوچستان که منطقه‌ای ناامن و آسیب‌پذیر در برابر شورش‌ها محسوب می‌شود. افزون بر این، تنوع بخشی به منابع مالی و ورود استانداردهای چندجانبه، موقعیت پاکستان را در صحنه بین‌المللی تقویت می‌کند.

چشم‌انداز پروژه نشان می‌دهد که اگر طبق برنامه پیش برود، خط ارتقایافته کراچی - روهری پیش از سال ۲۰۲۸ عملیاتی خواهد شد و قادر است نخستین محموله‌های معدنی ریکو دیک را به بندر منتقل کند. در نتیجه، این خط علاوه بر یک شاهراه ملی حمل و نقل، به یک اهرم راهبردی برای اقتصاد صادرات‌محور مواد معدنی پاکستان بدل می‌شود. ورود ADB به این پروژه، الگویی تازه برای تامین مالی زیرساخت در پاکستان ایجاد می‌کند و مسیر را از وام‌های دوجانبه دولتی به سمت چارچوب‌های چندجانبه، مبتنی بر قواعد و همراه با استانداردهای سخت‌گیرانه‌تر فنی و

حکمرانی تغییر می‌دهد.

هفتمین نمایشگاه چین و کشورهای عربی: تمرکز بر نوآوری و توسعه سبز

اخیرا هفتمین نمایشگاه چین - کشورهای عربی در شهر یینچوان، مرکز منطقه خودمختار نینگشیا هویی در شمال غرب چین، برگزار شد و با رکوردی تازه از سطح مشارکت کشورهای خاورمیانه، شمال آفریقا و چین همراه بود. این رویداد بیش از ۷۶۰۰ شرکت‌کننده و ۲۲۰۰ نهاد و شرکت از ۷۵ کشور و منطقه را گرد هم آورد؛ رخدادی که آن را به جامع‌ترین دوره این نمایشگاه از زمان تاسیس در سال ۲۰۱۳ بدل کرده است. برای نخستین بار، تمامی ۲۲ کشور عربی در این نمایشگاه حضور یافتند و همچنین هیئت‌هایی از همه استان‌ها و مناطق چین، از جمله سپاه تولید و سازندگی سین کیانگ، هنگ‌کنگ، ماکائو و تایوان، شرکت کردند. این نمایشگاه با شعار «نوآوری، توسعه سبز و شکوفایی» برگزار شد و شامل شش بخش اصلی نمایشگاهی است:

۱. همکاری در چارچوب ابتکار «یک کمربند - یک جاده»؛

۲. مشارکت‌های اقتصادی منطقه‌ای؛

۳. شرکت‌های دولتی مرکزی چین؛

۴. انرژی پاک؛

۵. اقتصاد دیجیتال؛

۶. محصولات ویژه.

همچنین مجموعه‌ای از همایش‌های سطح بالا و نمایشگاه‌های تجاری در هشت بخش کلیدی، از جمله سرمایه‌گذاری، انتقال فناوری، مالکیت فکری، کشاورزی مدرن و گردشگری، برگزار شد. این ساختار موضوعی، نشان‌دهنده تمرکز نمایشگاه بر همکاری‌های سستی اقتصادی و نیز حوزه‌های نوظهور مرتبط با توسعه پایدار است.

چین همچنان بزرگ‌ترین شریک تجاری کشورهای عربی است؛ حجم تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۴ به ۴۰۷,۴ میلیارد دلار رسید که رشد ۲,۳ درصدی نسبت به سال قبل را نشان می‌دهد. در چنین فضایی، این نمایشگاه بستری برای تعمیق همکاری‌های نهادی در چارچوب ابتکار «کمربند و جاده» فراهم می‌آورد و همزمان، دستورکارهای مشترک در گذار انرژی، زیرساخت‌های

دیجیتال و نوآوری سبز را پیش می‌برد.

حضور پررنگ شرکت‌های دولتی بزرگ چین، بیانگر قصد پکن برای استفاده از ظرفیت‌های پروژه‌های عظیم و سرمایه‌های سیاست‌محور در بازارهای عربی است. در مقابل، کشورهای عربی نیز این بستر را برای گسترش کانال‌های سرمایه‌گذاری، نوسازی پیوندهای صنعتی و تنوع‌بخشی به همکاری‌ها فراتر از نفت و گاز، به سوی فناوری، انرژی‌های تجدیدپذیر و حکمرانی مالکیت فکری به کار می‌گیرند.

تقسیم‌بندی ماژولار بخش‌های نمایشگاهی موجب افزایش کارایی شد و به ذی‌فان امکان داد گفت‌وگوهای هدفمند را در حوزه‌های تخصصی خود پیش ببرند. این ساختار همچنین تعامل سیاست‌گذاران، شرکت‌ها و پژوهشگران را در سطوح دوجانبه و چندجانبه تسهیل می‌کند. برای نمونه:

- بخش اقتصاد دیجیتال بر دستاوردهای چین در لجستیک هوشمند، تسهیل تجارت با هوش مصنوعی و سکویهای تجارت الکترونیک فرامرزی متمرکز بود.
 - بخش انرژی پاک، پروژه‌های مرتبط با هیدروژن، انرژی خورشیدی و بادی را در راستای راهبردهای کربن‌زدایی منطقه‌ای معرفی کرد.
 - همایش مالکیت فکری به موضوعاتی همچون هماهنگی‌های مقرراتی و سازوکارهای حل اختلاف جهت حمایت از نوآوری در همکاری‌های برون‌مرزی پرداخت.
- هفتمین نمایشگاه چین - کشورهای عربی نه تنها بازتابی از افزایش حجم تجارت است، بلکه نشان‌دهنده تغییر ساختاری در شراکت اقتصادی چین و جهان عرب به سمت همکاری‌های متنوع و مبتنی بر نوآوری است. این نمایشگاه با ترکیب مشارکت گسترده دولت‌ها، بخش خصوصی و تخصص‌گرایی موضوعی، جایگاه خود را به عنوان یک سازوکار کلیدی برای پیشبرد پیوندهای چین - عرب در چارچوب ابتکار «کمربند و جاده» تثبیت می‌کند.

هند در آستانه توافق‌های تجارت آزاد با عربستان و عمان

هند در حال پیشبرد مذاکرات تجاری با دو شریک مهم در خلیج فارس است؛ گفت‌وگوها با عربستان سعودی درباره توافق تجارت آزاد ادامه دارد، در حالی که مذاکرات مشابه با عمان

به مراحل نهایی رسیده است. وزیر بازرگانی هند، بیوش گوپال، اخیراً اعلام کرد که توافقنامه تجارت آزاد با عمان به زودی نهایی خواهد شد. عمان که در یکی از مسیرهای راهبردی انتقال نفت به آسیا قرار دارد و میزبان پنجمین جمعیت بزرگ نیروی کار هندی در خارج از کشور است، از نگاه دهلی‌نو یک حلقه کلیدی در زنجیره تامین انرژی و سرمایه انسانی به شمار می‌رود.

تحركات تازه هند در خلیج فارس همزمان با فشارهای تجاری ناشی از سیاست‌های ایالات متحده صورت می‌گیرد. واشنگتن اخیراً تعرفه‌های واردات کالاهای هندی را تا ۵۰٪ افزایش داده و دهلی‌نو اکنون به دنبال تنوع بخشی به شرکای تجاری خود در بازارهای خاورمیانه است. این روند بخشی از راهبرد گسترده‌تر هند برای تقویت جایگاه اقتصادی خود در خلیج فارس است؛ منطقه‌ای که طی سال‌های اخیر شاهد شتاب در همکاری‌های اقتصادی و امنیتی با دهلی‌نو بوده است.

در آوریل ۲۰۲۵، نخست‌وزیر هند، نارندرا مودی، در سفر رسمی به ریاض، سرمایه‌گذاران سعودی را به افزایش حضور در صنایع دفاعی و خصوصی‌سازی‌شده هند دعوت کرد. او همکاری دفاعی - صنعتی را ستون اصلی شراکت دوجانبه دانست.

این تلاش‌ها بر پایه روندی طولانی‌تر استوار است: هند در فوریه ۲۰۲۲ با امارات متحده عربی یک توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع امضا کرد که هدف آن رساندن تجارت غیرنفتی دو کشور به بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار در پنج سال بود. همچنین در فوریه ۲۰۲۵، امیر قطر، شیخ تیم بن حمد آل ثانی، در سفر به دهلی‌نو توافق کرد که تجارت دوجانبه با هند طی پنج سال به ۲۸ میلیارد دلار افزایش یابد.

طبق داده‌های شورای همکاری خلیج فارس (GCC)، ارزش تجارت هند با کشورهای عضو شورای همکاری در سال ۲۰۲۴ به ۱۷۸,۵ میلیارد دلار آمریکا رسید که معادل حدود ۱۲٪ از کل تجارت خارجی منطقه بوده است.

چین و عربستان در پی نهاده‌سازی روابط تجاری

خالد الفالح، وزیر سرمایه‌گذاری عربستان، در سفر رسمی خود به پکن با وانگ ونتائو، وزیر بازرگانی چین، دیدار کرد؛ دیداری که نشان‌دهنده تمایل روزافزون دو کشور به تعمیق روابط اقتصادی است. در این نشست، توافق تشکیل کمیته تجارت، سرمایه‌گذاری و فناوری عربستان و

چین امضا شد و دو طرف بر گسترش همکاری‌ها در حوزه‌های تجارت جهانی، سرمایه‌گذاری مستقیم و توسعه فناوری توافق کردند. همزمان، این مذاکرات پیوندی میان «چشم‌انداز ۲۰۳۰» عربستان برای تنوع‌بخشی اقتصادی و ابتکار «کمربند و جاده» چین برقرار کرد.

چین همچنان بزرگ‌ترین شریک تجاری عربستان است و داده‌های گمرکی نشان می‌دهد حجم مبادلات دو کشور در سال ۲۰۲۴، بیش از ۱۰۷ میلیارد دلار بوده است. صادرات عربستان به چین به ۵۷ میلیارد دلار رسید که بیش از ۸۰٪ آن نفت خام بود، در حالی که صادرات چین به این پادشاهی، حدود ۵۰ میلیارد دلار برآورد شد و شامل کالاهایی همچون گوشی‌های هوشمند، پنل‌های خورشیدی و خودروهای سواری بود. این وضعیت، عربستان را به یکی از معدود کشورهایی تبدیل کرده است که در تجارت با چین مازاد تجاری دارد. کارشناسان معتقدند چنین مازادی به ریاض امکان می‌دهد برای دریافت سرمایه‌گذاری‌های پایین‌دستی در حوزه‌های پالایش، پتروشیمی و انرژی‌های تجدیدپذیر، از شرکت‌های چینی اهرم فشار بیشتری داشته باشد؛ موضوعی که همسو با اهداف «چشم‌انداز ۲۰۳۰» برای بومی‌سازی زنجیره‌های ارزش صنعتی است.

الفالح در جریان سفر خود، ریاست یک میزگرد سرمایه‌گذاری سطح بالا را با حضور سفیر عربستان در چین، رئیس شورای ترویج تجارت بین‌المللی چین (CCPIT) و رئیس اتاق بازرگانی چین بر عهده داشت. در این نشست، بیش از ۷۰ شرکت چینی از بخش‌های انرژی، ساخت‌وساز، لجستیک، مخابرات، هوافضا و بهداشت حضور داشتند. محور گفت‌وگوها شامل ادغام بازارهای سرمایه، سرمایه‌گذاری مشترک در پارک‌های صنعتی و مراکز لجستیکی، توسعه پروژه‌های انرژی‌های نو مانند هیدروژن، خورشیدی و بادی در عربستان و همچنین بررسی سازوکارهای تسویه با یوآن چین برای تجارت دوجانبه بود. این رویکرد می‌تواند عربستان را در مسیر کاهش وابستگی به دلار و همگامی با روندهای منطقه‌ای قرار دهد.

وزیر سعودی همچنین با گونگ ژنگ، شهردار شانگهای، دیدار کرد و همکاری‌های سرمایه‌گذاری تحت کمیته مشترک سطح بالای عربستان و چین را بررسی کرد. در جریان این سفر، کارگاه‌هایی در زمینه زنجیره‌های ارزش صنعتی، امنیت غذایی و صنایع دریایی برگزار شد. در یکی از نشست‌ها، بیش از ۵۰ شرکت چینی برای طراحی زنجیره لجستیک یکپارچه از بنادر سعودی تا شرق آسیا

مشارکت کردند و در نشست دیگری درباره فرصت‌های سرمایه‌گذاری در کشتی‌سازی و زنجیره تامین دریایی بحث شد. تمرکز ویژه بر صنایع کشتی‌سازی و خدمات دریایی، به‌ویژه در مجتمع بین‌المللی صنایع و خدمات دریایی ملک سلمان در راس‌الخیر، به عنوان بخشی از تلاش‌های عربستان برای تبدیل شدن به مرکز لجستیکی جهانی مطرح شد.

وانگ ونتائو، وزیر بازرگانی چین، نیز در این دیدارها بر هم‌افزایی میان طرح «کمربند و جاده» و «چشم‌انداز ۲۰۳۰» تاکید کرد و خواستار گسترش همکاری در حوزه‌های انرژی‌های نو، زنجیره‌های صنعتی و بازارهای سرمایه شد. او همچنین ظرفیت افزایش حجم تجارت دوجانبه و ارتقای سطح سرمایه‌گذاری مشترک را برجسته ساخت. کارشناسان انتظار دارند در نشست بعدی کمیته مشترک عربستان و چین، توافقات مشخصی در زمینه تامین مالی مشترک مراکز صنعتی و لجستیکی، گسترش پروژه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر و مشارکت بیشتر عربستان در بازارهای سرمایه و اقتصاد دیجیتال چین حاصل شود. این همکاری‌ها در حالی صورت می‌گیرد که ریاض به دنبال تسریع برنامه تنوع‌بخشی اقتصادی و تبدیل شدن به یک قطب جهانی سرمایه‌گذاری و لجستیک است، در حالی که پکن به دنبال تامین پایدار انرژی و بازارهای جدید برای صنایع پیشرفته خود است.

مشارکت معدنی عربستان و آمریکا برای انتقال فناوری استخراج لیتیوم

بندر بن ابراهیم الخریف، وزیر صنعت و منابع معدنی عربستان سعودی، در جریان سفر رسمی خود به ایالات متحده با کنت ماسترز، رئیس هیئت‌مدیره و مدیرعامل شرکت آمریکایی «آلبمارل» (Albemarle)، دیدار و گفت‌وگو کرد. محور اصلی این نشست، بررسی راه‌های توسعه همکاری‌های معدنی دوجانبه و انتقال فناوری‌های نوین استخراج لیتیوم بود؛ فلزی راهبردی که نقشی حیاتی در زنجیره تامین باتری خودروهای برقی ایفا می‌کند.

دو طرف در این دیدار درباره فرصت‌های مشترک سرمایه‌گذاری در تولید و استخراج فلزات، تبادل دانش فنی و انتقال فناوری‌های نوین استخراج لیتیوم از منابع غیرسنتی گفت‌وگو کردند. این همکاری‌ها در راستای پاسخ‌گویی به تقاضای روبه‌رشد صنایع پیشرفته و به‌ویژه بخش خودروهای برقی تعریف شده است.

وزیر صنعت و منابع معدنی عربستان همچنین از معدن «کینگز ماونتن» (Kings Mountain)

(یکی از مهم‌ترین معادن لیتیوم سخت در ایالات متحده) متعلق به شرکت «آلمارل» در ایالت کارولینای شمالی نیز بازدید کرد. او طی این بازدید با جدیدترین فناوری‌های استخراج و تولید لیتیوم، تبدیل آن به هیدروکسید لیتیوم و فرآورده‌های پیشرفته فرآوری این فلز آشنا شد. این معدن طبق برنامه‌ریزی‌ها تا سال ۲۰۳۰، قادر خواهد بود لیتیوم مورد نیاز تولید سالانه ۱,۲ میلیون خودروی برقی را تامین کند.

این سفر و دیدارها، بخشی از تلاش عربستان برای گسترش افق‌های همکاری اقتصادی با ایالات متحده و بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته در بخش صنعت و معدن محسوب می‌شود؛ تلاشی که در چارچوب راهبرد بلندمدت ریاض برای تقویت زنجیره‌های ارزش جهانی و تبدیل شدن به بازیگری اثرگذار در بازار لیتیوم و صنایع مرتبط با انرژی پاک تعریف شده است.

توافق‌های جدید عربستان با سوریه

عربستان سعودی و سوریه اخیراً یک توافق‌نامه اصلی و شش تفاهم‌نامه همکاری در بخش انرژی امضا کردند. این اقدام در حاشیه حضور عربستان در نمایشگاه بین‌المللی دمشق صورت گرفت و نشانه‌ای از گسترش همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور پس از ازسرگیری روابط دوجانبه به شمار می‌رود.

شرکت «اکوا پاور» قراردادی با وزارت انرژی سوریه امضا کرده است که شامل انجام مطالعات جامع برای احداث نیروگاه‌های خورشیدی با ظرفیت هزار مگاوات و سامانه‌های ذخیره‌سازی مدرن، همراه با توسعه نیروگاه‌های بادی با ظرفیت هزار و پانصد مگاوات می‌شود. این توافق‌نامه همچنین، ارزیابی نیروگاه‌های موجود، ارائه طرح‌های بازسازی و بهسازی و انجام مطالعات فنی برای بررسی شبکه برق و تعیین ترکیب بهینه انرژی در تولید برق سوریه را در بر می‌گیرد.

علاوه بر این، شش تفاهم‌نامه همکاری میان شرکت‌های سعودی و وزارت انرژی سوریه به امضا رسید که موضوعاتی از جمله اکتشاف و توسعه میدانی گازی، حفاری چاه‌ها، فرآوری گاز طبیعی، انجام مطالعات ژئوفیزیکی و زمین‌شناسی، تحلیل داده‌های لرزه‌ای، پژوهش در علوم زمین و همچنین آموزش و انتقال فناوری به متخصصان سوری را شامل می‌شود. در همین چارچوب، شرکت‌های «طاقه» و «ادیس القابضه» تفاهم‌نامه‌هایی برای ارائه راهکارهای جامع در مدیریت

و توسعه میادین نفت و گاز امضا کردند، در حالی که شرکت «حفاری عربی» توافقی در زمینه خدمات میادین نفتی، حفاری و نگهداری چاه‌ها و آموزش فنی منعقد کرد.

به موازات آن، شرکت «عربی ژئوفیزیک و نقشه‌برداری» یادداشتی برای اجرای مطالعات زمین‌شناسی و ژئوفیزیکی امضا کرد. همچنین شرکت «برق سعودی» توافقی را برای توسعه پروژه‌های تولید، انتقال و توزیع برق، همراه با ارائه پشتیبانی فنی و مشاوره‌ای، منعقد کرد. افزون بر این، شرکت «برق سعودی برای توسعه پروژه‌ها» تفاهم‌نامه‌ای در حوزه مهندسی و مشاوره‌ای و نیز توسعه ایستگاه‌های انتقال و توزیع برق به امضا رساند.

این مجموعه توافقات در ادامه روندی است که از ماه ژوئن آغاز شده بود؛ زمانی که دو کشور در تاریخ ۲۴ ژوئن، ۴۷ توافق‌نامه و تفاهم‌نامه به ارزش نزدیک به ۶,۴ میلیارد دلار امضا کردند. همچنین در ۱۸ اوت جاری، عربستان و سوریه توافق‌نامه‌ای در زمینه حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌های متقابل به امضا رسانده بودند. این تحولات، همگی نشانه‌ای از تقارب سریع میان ریاض و دمشق است که با هدف تقویت روابط در زمینه‌های گوناگون و به‌ویژه بخش‌های انرژی و سرمایه‌گذاری صورت می‌گیرد و می‌تواند جایگاه سوریه را در معادلات اقتصادی منطقه‌ای بار دیگر پررنگ سازد.

تلاش قزاقستان برای تقویت تجارت و تنوع‌بخشی صادرات

قزاقستان در راستای تحقق اهداف کلان خود با عنوان «قزاقستان عادلانه: قانون و نظم، رشد اقتصادی، امید عمومی»، برنامه‌های گسترده‌ای برای توسعه تجارت و گسترش صادرات غیرنفتی به اجرا گذاشته است. این اقدامات با هدف حمایت از تولیدکنندگان داخلی، افزایش رقابت‌پذیری و تضمین رشد پایدار اقتصادی دنبال می‌شود.

بر اساس گزارش اخیر وزارت تجارت و همگرایی، ارزش مبادلات تجاری در هفت‌ماهه نخست سال جاری، ۸۰۶٪ افزایش یافته است. همچنین سرمایه‌گذاری در این بخش طی هفت ماهه ابتدای سال ۲۰۲۵ با رشد ۳۷ درصدی به ۴۳۸ میلیارد تنگه (معادل ۸۲۲ میلیون دلار) رسید. در حال حاضر، هزاران بنگاه اقتصادی در حوزه تجارت فعالیت می‌کنند که برای حدود یک و نیم میلیون نفر اشتغال ایجاد کرده‌اند.

در ماه مه، اصلاحاتی در قوانین مربوط به تعیین مبدا کالاها انجام شد که زمینه‌ساز ایجاد

یک پایگاه واحد از تولیدکنندگان داخلی گردید. همچنین برنامه‌ای آغاز شد که فروشگاه‌ها را ملزم می‌سازد دست‌کم ۵۰٪ فضای قفسه‌ها را به کالاهای ساخت قزاقستان اختصاص دهند. همزمان، نهادهای نظارتی بیش از ۴۷ هزار محموله، شامل ۶۰۰ هزار تن محصولات دامی را مورد بازرسی قرار دادند که در نتیجه، ۹۰۰ کامیون بازگردانده و بیش از هزار گواهی انطباق لغو شد تا کیفیت و ایمنی کالا تضمین شود.

قزاقستان با استفاده از آژانس اعتبار صادراتی، حمایت مالی متمرکز از صادرکنندگان را افزایش داده است. میزان حمایت‌های صادراتی در ژانویه تا ژوئیه ۲۰۲۵ با رشد سالانه ۲۰۰ میلیارد تنگه، به مجموع ۳۹۴ میلیارد تنگه (۷۳۹ میلیون دلار) رسید. ۷۱٪ این پروژه‌ها متعلق به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط است و ۸۳٪ به تولید کالاهای با ارزش افزوده متوسط و بالا اختصاص دارد. همچنین قزاقستان با راه‌اندازی پل‌های ملی و دفاتر شریک در کشورهای مختلف از جمله چین و ازبکستان، و حضور فعال در سکویهای تجارت الکترونیک جهانی مانند JD.com، علی‌بابا و Douyin، در پی توسعه حضور بین‌المللی خود است. با تصویب قانون معاملات بورسی در دسامبر ۲۰۲۴، شرایط شفاف‌تر و عادلانه‌تری برای بازار فراهم شد. در این چارچوب، مفهوم «کالاهای بورسی با اهمیت اجتماعی» معرفی شد تا عرضه پایدار و قیمت‌گذاری شفاف کالاهای اساسی مرتبط با امنیت غذایی و انرژی تضمین شود.

از آوریل ۲۰۲۴، دولت به تدریج از کنترل مستقیم قیمت کالاهای اساسی فاصله گرفته و به سمت حمایت‌های اجتماعی هدفمند حرکت کرده است. در این چارچوب، سقف سود تجاری برای کالاهای اساسی به ۱۵٪ محدود شد و طرح‌هایی چون «کوپن دیجیتال مواد غذایی» به اجرا درآمد که امکان خرید کالاهای ضروری با قیمت تمام‌شده را برای اقشار آسیب‌پذیر فراهم می‌سازد.

وزیر تجارت و همگرایی در این زمینه تاکید کرد: «تمامی دستورات رئیس‌جمهور توکایف تحت نظارت ویژه قرار دارد. اجرای هر برنامه طبق زمان‌بندی پیش‌بینی‌شده پیش می‌رود و وظایف محوله به طور کامل و کارآمد انجام خواهد شد.» سیاست تجاری جامع قزاقستان با ترکیب حفاظت از بازار داخلی، ترویج صادرات و تضمین شفافیت بازار، زمینه‌ساز رشد پایدار اقتصادی و ادغام گسترده‌تر کشور در زنجیره‌های تجارت بین‌المللی خواهد بود.

سرمایه‌گذاری بیش از ۷,۵ میلیارد دلاری بانک توسعه آسیایی در زیرساخت‌ها و توسعه قزاقستان

بانک توسعه آسیایی (ADB) طی سه دهه گذشته بیش از ۷,۵ میلیارد دلار در پروژه‌های مختلف قزاقستان سرمایه‌گذاری کرده و به یکی از شرکای کلیدی این کشور در حوزه‌های حمل‌ونقل، انرژی، مسکن و بخش‌های اجتماعی بدل شده است. در همین راستا، اخیراً معاون نخست‌وزیر و وزیر اقتصاد ملی قزاقستان با کومار اوتساو، مدیر کشوری بانک توسعه آسیایی در قزاقستان، دیدار و درباره پروژه‌های جاری و ابتکارهای جدید گفت‌وگو کردند. در این نشست، موضوعاتی چون احداث جاده کمربندی «سریاگاش»، تامین مالی مسکن سبز و اصلاحات مالی مورد بررسی قرار گرفت.

بانک توسعه آسیایی همچنین در ساخت بیمارستان‌های دانشگاهی در شهرهای قراغندی، آکتوبه و سیمی مشارکت دارد. افزون بر این، حضور قزاقستان در برنامه همکاری اقتصادی منطقه‌ای آسیای مرکزی (CAREC)^۱ از سال ۲۰۰۱ تاکنون، بیش از ۱۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری را از طریق ۳۲ پروژه جذب کرده است. در همین راستا، مقدمات برگزاری نشست وزیران این برنامه در بیشکک در حال انجام است. دو طرف در پایان این دیدار بر تقویت همکاری‌ها و گسترش پروژه‌های مشترک برای حمایت از توسعه پایدار اقتصادی قزاقستان تاکید کردند.

کسری تجارت خارجی ترکیه به ۵۵,۹ میلیارد دلار رسید

طبق داده‌های منتشر شده از سوی موسسه آمار ترکیه، کسری تجارت خارجی ترکیه طی دوره ژانویه تا ژوئیه ۲۰۲۵ به ۵۵,۹ میلیارد دلار رسید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۱۲,۲٪ افزایش نشان می‌دهد. در هفت ماهه نخست، صادرات به ۱۵۶,۳ میلیارد دلار رسید (رشد ۵,۱ درصدی نسبت به سال قبل)، در حالی که واردات با رشد ۶,۹ درصدی به ۲۱۲,۲۲ میلیارد دلار افزایش یافت. در نتیجه، نسبت پوشش صادرات به واردات اندکی کاهش یافته و به ۷۳,۷٪ رسید؛ این رقم در ژانویه - ژوئیه ۲۰۲۴، ۷۴,۹٪ بود. بر پایه داده‌های سالانه، کسری تجاری به ۸۸,۳۲ میلیارد دلار افزایش یافت؛ واردات در این دوره ۳۵۷,۷۱ میلیارد دلار و صادرات ۲۶۹,۳۹ میلیارد دلار ثبت شد.

تنها در ماه ژوئیه ۲۰۲۵، صادرات با رشد ۱۱ درصدی نسبت به سال قبل به ۲۴,۹۴ میلیارد

دلار رسید، در حالی که واردات با افزایش ۵,۴ درصدی به ۳۱,۳۸ میلیارد دلار بالغ شد. در نتیجه، کسری تجاری ماهانه ۶,۴۴ میلیارد دلار بود که نسبت به ژوئیه ۲۰۲۴، ۱۱,۸٪ کاهش نشان می‌دهد. با کنار گذاشتن انرژی و طلای غیرپولی، کسری تجاری ماه ژوئیه، ۲,۱۸ میلیارد دلار ثبت شد. همچنین نسبت پوشش صادرات به واردات به ۷۹,۵٪ رسید، در حالی که این رقم در یک سال قبل، ۷۵,۵٪ بود.

- کالاهای صنعتی ۹۵,۵٪ از کل صادرات ژوئیه را تشکیل دادند.
- کشاورزی، جنگل‌داری و شیلات ۲,۲٪ و معدن و استخراج ۱,۶٪ سهم داشتند.
- در میان صنایع، کالاهای فناوری پیشرفته سهمی معادل ۴,۲٪ و کالاهای فناوری متوسط - بالا سهمی ۴۱,۶ درصدی داشتند.
- چین بزرگ‌ترین تامین‌کننده ترکیه با ۴,۶۴ میلیارد دلار در ژوئیه بود.
- روسیه با ۳,۵۶ میلیارد دلار در رتبه دوم و آلمان با ۳ میلیارد دلار در جایگاه سوم قرار گرفتند.
- آلمان همچنان بزرگ‌ترین مقصد صادراتی ترکیه باقی ماند و در ژوئیه ۱,۹۷ میلیارد دلار کالا دریافت کرد.
- بریتانیا با ۱,۶۹ میلیارد دلار در رتبه دوم و ایالات متحده با ۱,۵۷ میلیارد دلار در جایگاه سوم قرار گرفتند.

مصر و ترکیه در پی تجارت ۱۵ میلیارد دلاری

اخیرا سامح شکری، وزیر امور خارجه مصر، و هاکان فیدان، همتای ترک او، هدف مشترک خود را برای افزایش حجم تجارت دوجانبه به ۱۵ میلیارد دلار طی پنج سال آینده اعلام کردند. حجم کنونی مبادلات میان دو کشور حدود ۸,۶ تا ۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۴ برآورد می‌شود و برای رسیدن به این هدف، باید سالانه به طور میانگین ۱,۲ تا ۱,۳ میلیارد دلار به جریان تجارت افزوده شود. این رشد، معادل نرخ رشد مرکب سالانه ۱۰ تا ۱۲٪ است و دستیابی به آن مستلزم توسعه همکاری‌های بخشی، بهبود زیرساخت‌های لجستیک و همسوسازی رویه‌های گمرکی و استاندارد می‌خواهد بود.

چارچوب اصلی تجارت میان دو کشور بر پایه توافق‌نامه تجارت آزاد مصر و ترکیه است

که در سال ۲۰۰۵ امضا و از مارس ۲۰۰۷ لازم‌الاجرا شد. این توافق‌نامه، دسترسی فوری کالاهای صنعتی مصر به بازار ترکیه را بدون تعرفه فراهم کرد و مصر نیز به تدریج تعرفه‌های خود را کاهش داد تا در ژانویه ۲۰۲۰ به صفر برسد. قواعد مبدا در این توافق‌نامه بر اساس کنوانسیون «پان - یورو - مد» تنظیم شده و امکان تجمیع با دیگر شرکای منطقه‌ای را فراهم می‌کند. مدارک مورد نیاز برای بهره‌مندی از تعرفه‌های ترجیحی شامل گواهی‌های EUR.1 یا EUR-MED و اظهارنامه‌های معتبر است که معمولاً چهار ماه اعتبار دارند. اگرچه نسخه بازرگاری شده این قواعد از ژانویه ۲۰۲۵ اجرایی شده، اما هنوز به طور کامل در روابط مصر و ترکیه اعمال نشده است.

بخش‌های دارای ظرفیت رشد شامل صنایع شیمیایی و پتروشیمی، نساجی و پوشاک، خودرو و قطعات یدکی، داروسازی و تجهیزات پزشکی و مبلمان و مصالح ساختمانی هستند. ترکیب صادراتی دو کشور مکمل یکدیگر است؛ ترکیه عمدتاً خودرو، ماشین‌آلات، آهن و فولاد، منسوجات و تجهیزات برقی صادر می‌کند، در حالی که مصر بیشتر بر صادرات سوخت و پتروشیمی، کودها، پلاستیک، محصولات کشاورزی - غذایی و کالاهای الکتریکی تمرکز دارد. این هم‌پوشانی، نشان‌دهنده امکان شکل‌گیری زنجیره‌های ارزش مشترک است، به‌ویژه اگر قواعد مبدا به شکل موثر به کار گرفته شوند.

در حوزه گمرک و استانداردها، ارائه مدارک معتبر مبدا، شرط اصلی استفاده از مزایای تعرفه‌ای است. نبود توافق‌نامه‌های شناسایی متقابل باعث می‌شود کالاها غالباً در مصر بازرسی سازمان کل کنترل صادرات و واردات (GOEIC^۱) را پشت سر بگذارند. اگرچه هر دو کشور برنامه فعالان اقتصادی مجاز (AEO) را اجرا می‌کنند، اما هنوز توافق‌نامه‌ای برای شناسایی متقابل آن وجود ندارد و در نتیجه، مزایای گمرکی سریع، محدود مانده است. در حوزه لجستیک، ارتباط مستقیم دریایی میان بنادر اسکندریه و پورت سعید در مصر با بنادر مرسین، امبارلی و ایزمیت در ترکیه برقرار است و زمان ترانزیت یک تا سه روز طول می‌کشد. اداره کانال سوئز نیز برای مقابله با اختلالات امنیتی دریای سرخ، از مه ۲۰۲۵ تخفیف ۱۵ درصدی در عوارض عبور کشتی‌های کانتینری ارائه کرده است.

با وجود این فرصت‌ها، مخاطراتی همچون بی‌ثباتی ژئوپلیتیک در دریای سرخ، نبود همگرایی

در مقررات فنی و نوسانات ارزی می‌توانند بر جریان تجارت تاثیرگذار باشند. دستیابی به هدف ۱۵ میلیارد دلاری مستلزم حداکثرسازی استفاده از توافق‌نامه تجارت آزاد، مذاکره برای توافق‌نامه شناسایی متقابل AEO، تقویت ظرفیت لجستیک و اجرای پروژه‌های مشترک در بخش‌های اولویت‌دار است. در صورت تحقق این اقدامات و هماهنگی دیپلماتیک مداوم از طریق شورای عالی همکاری راهبردی، هدف تعیین شده بلندپروازانه اما دست‌یافتنی خواهد بود و می‌تواند به تعمیق روابط اقتصادی دو کشور و تقویت جایگاه آن‌ها در زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای منجر شود.

پاکستان در پی توسعه بنادر خشک

پاکستان با امضای «لایحه تشکیل سازمان بنادر خشک ۲۰۲۵» توسط آصف‌علی زرداری، رئیس‌جمهور، به طور رسمی یک نهاد جدید برای مدیریت گذرگاه‌های مرزی ایجاد کرد. این سازمان که «سازمان بنادر خشک پاکستان» نام دارد، وظیفه هماهنگی میان نهادهای مختلف از جمله گمرک، مهاجرت، نیروهای مرزبانی و دستگاه‌های قرنطینه را برعهده خواهد داشت تا روند عبور کالا و مسافر در مرزها روان‌تر شود. با این اقدام، پاکستان پس از هند و بنگلادش، سومین کشور جنوب آسیاست که دارای چنین نهادی می‌شود.

کارشناسان می‌گویند این نهاد قرار است مدل «ایست بازرسی یکپارچه» را به کار گیرد؛ مدلی که در آن خدمات گمرکی، مهاجرتی، امنیتی و بازرسی در یک مرکز متمرکز می‌شوند و تجربه همسایگان نشان داده است که این روش، زمان ترخیص را کاهش داده و از تکرار رویه‌ها جلوگیری می‌کند. انتظار می‌رود گذرگاه‌های پر حجم مانند تورخم و چمن در مرز افغانستان، واگه در مرز هند و گذرگاه خنجراب در مرز چین در اولویت برنامه‌های این سازمان باشند. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌هایی نظیر تجهیزات اسکن، بنادر خشک، ردیابی الکترونیک محموله‌ها و سردخانه‌ها نیز بخشی از طرح‌های ارتقای پیش‌بینی شده است.

این اقدام با تعهدات پاکستان ذیل «موافقت‌نامه تسهیل تجاری سازمان تجارت جهانی» و ابتکارهای منطقه‌ای مانند کریدورهای CAREC و کنوانسیون بین‌المللی TIR نیز همسو است. در کنار این لایحه، زرداری همچنین «لایحه اصلاحات نفتی ۲۰۲۵» را تصویب کرد که اختیارات جدیدی برای مقابله با قاچاق سوخت، از جمله استفاده از سامانه‌های ردیابی مبتنی بر فناوری اطلاعات و تشدید مجازات‌ها، فراهم می‌کند. ناظران این دو قانون را بخشی از رویکرد کلان دولت

برای مدرن‌سازی مدیریت مرزی و کاهش زیان‌های ناشی از تجارت غیررسمی می‌دانند.

با وجود استقبال از این گام، کارشناسان هشدار می‌دهند که موفقیت سازمان جدید به توانایی آن در هماهنگی موثر میان نهادهای مرزی قدرتمند، تامین منابع مالی پایدار و ادغام با سامانه‌های دیجیتال همچون «پنجره واحد پاکستان» بستگی دارد. در صورت اجرای کامل، این سازمان می‌تواند زمان ترخیص کالا را از چند روز به چند ساعت کاهش دهد، درآمدهای گمرکی را افزایش دهد و مسیرهای تازه‌ای برای گسترش تجارت پاکستان با آسیای جنوبی، آسیای مرکزی و چین در چارچوب پروژه CPEC بگشاید.

پژوهش‌های تازه

بحران پیش‌بینی‌ناپذیری در تجارت جهانی

گزارش به‌روزرسانی تجارت جهانی (سپتامبر ۲۰۲۵) که توسط آنکتاد منتشر شده است، به بررسی افزایش بی‌سابقه عدم قطعیت در سیاست‌های تجاری و تاثیر آن بر بازارهای بین‌المللی، زنجیره‌های تامین و چشم‌انداز توسعه می‌پردازد. برخلاف موانع سنتی مانند تعرفه‌ها، عدم قطعیت اثر مخرب‌تری بر تجارت دارد؛ زیرا شرکت‌ها می‌توانند با افزایش هزینه‌ها سازگار شوند، اما در شرایطی که قواعد غیرقابل پیش‌بینی باشند قادر به برنامه‌ریزی نیستند. این گزارش نشان می‌دهد که ابهام در سیاست‌های تجاری (چه عمدی و چه ناخواسته) به ویژگی اصلی سال ۲۰۲۵ تبدیل شده است و اقتصادها را بی‌ثبات، نوسانات را تشدید و کشورهای در حال توسعه و شرکت‌های کوچک را به شدت آسیب‌پذیر کرده است. آنکتاد تاکید دارد که کاهش عدم قطعیت و تقویت نظام‌های مبتنی بر قواعد پایدار برای حفظ رشد و توسعه از مسیر تجارت بین‌المللی ضروری است. یافته‌های کلیدی گزارش در ادامه آمده اند:

۱. افزایش بی‌سابقه عدم قطعیت در سیاست‌های تجاری

شاخص عدم قطعیت تجاری جهانی در سال ۲۰۲۵ به بالاترین سطح خود رسید، فراتر از دوره کرونا یا تنش‌های تجاری آمریکا-چین.

این امر ناشی از عوامل اقتصادی مانند سیاست صنعتی و رقابت بر سر منابع حیاتی و عوامل سیاسی مانند امنیت و اهداف زیست‌محیطی بود.

۲. عدم قطعیت مخرب‌تر از تعرفه‌ها است

نوسان واردات آمریکا در سه‌ماهه اول ۲۰۲۵ قبل از اجرای تعرفه‌های آوریل به اوج رسید، نشان‌دهنده آن که پیش‌بینی‌ناپذیری بیش از هزینه‌های واقعی باعث بی‌ثباتی می‌شود.

۳. کشورهای در حال توسعه نوسانات بیشتری را تجربه کردند

در سه‌ماهه اول ۲۰۲۵، واردات از کشورهای در حال توسعه به آمریکا نوسانات شدیدی داشت، در حالی که واردات از کشورهای توسعه‌یافته ثابت ماند. نوسان برای کشورهای کمتر توسعه‌یافته با تأخیر و در سه‌ماهه دوم شدت گرفت.

۴. شوک‌های تجاری از طریق زنجیره‌های ارزش جهانی گسترش می‌یابند

اقتصادهای یکپارچه با آمریکا مانند مکزیک با شاخص ۵۲.۲، اتحادیه اروپا با ۶۲.۱ و کانادا با ۸۲.۸ بیشترین آسیب‌پذیری را در برابر تغییرات سیاست تجاری آمریکا داشتند.

۵. پیش‌کشیدن واردات نوسانات را تشدید کرد

واردات آمریکا در سه‌ماهه اول ۲۰۲۵ افزایش یافت و در سه‌ماهه دوم به شدت کاهش پیدا کرد، زیرا شرکت‌ها قبل از اجرای تعرفه‌ها محموله‌های خود را جلو انداختند.

۶. تغییر در شیوه حمل‌ونقل نشانگر نابرابری در سازگاری است

واردات هوایی به آمریکا در سه‌ماهه اول ۲۰۲۵ حدود ۱۰ درصد نسبت به سال قبل رشد داشت، عمدتاً توسط کشورهای توسعه‌یافته با ۱۸ درصد افزایش. کشورهای در حال توسعه تغییر اندکی داشتند و کشورهای کمتر توسعه‌یافته تغییر قابل توجهی نشان ندادند.

۷. تنوع‌بخشی به بازارها اثر ضربه‌ها را کاهش می‌دهد

کشورهایی با بازارهای متنوع، با ضریب تغییرات حدود ۰.۱۰ در مقابل اقتصادهای غیرمتنوع با ضریب بیش از ۰.۲۰ نوسانات کمتری داشتند.

نمونه: صادرات چین به آمریکا در سه‌ماهه دوم ۲۰۲۵ کاهش یافت، اما صادرات به سایر کشورها افزایش پیدا کرد و تجارت کل پایدار ماند.

۸. توافقات تجاری نوسانات را کاهش می‌دهند - اما نه همیشه

به طور تاریخی، تجارت تحت توافقات منطقه‌ای پایدارتر بوده است.

با این حال، در سال ۲۰۲۵ نوسان در چارچوب پیمان آمریکا-مکزیک-کانادا افزایش یافت.

۹. مخاطرات مالی ناشی از تغییر سیاست‌های تجاری

عدم قطعیت باعث نوسانات نرخ ارز، محدودیت اعتبار و افزایش هزینه‌های وام‌گیری می‌شود و در نتیجه تورم را تقویت و فضای مالی کشورهای آسیب‌پذیر را محدود می‌کند.

۱۰. شرکت‌های کوچک و کشورهای کمتر توسعه‌یافته در معرض بیشترین خطر

صادرکنندگان کشورهای کمتر توسعه‌یافته به دلیل وابستگی به ترجیحات تجاری و ضعف زیرساخت حمل‌ونقل بیشترین آسیب را دیدند.

محدودیت سرمایه در گردش و ناتوانی در تغییر مسیر حمل‌ونقل موجب شد که با تاخیر اما شدیدتر دچار شوک شوند.

سخن نهایی آن که این گزارش نشان می‌دهد که هرچند تعرفه‌ها هزینه تجارت را افزایش می‌دهند، اما پیش‌بینی‌ناپذیری تجارت را به طور جدی بی‌ثبات می‌کند و بیشترین فشار بر دوش کشورهای در حال توسعه و شرکت‌های کوچک است.